

Klarspråk.

BULLETIN FRÅN SPRÅKRÅDET NUMMER 2018|4

Det viktiga juridiska språket

Det här numret handlar om juridiskt språk. Språket är juristens främsta arbetsredskap, sägs det ibland. Det är ju med hjälp av ord som lagar, domar och beslut byggs upp.

Domaren Fredrik Bohlin berättar i sin artikel om domstolarnas omfattande arbete med att skriva begripligare domar. För rättssäkerheten och förtroendet för domstolarna är det viktigt att de tilltalade förstår hur domstolen har resonerat när den dömt.

Även för brottsoffer och vittnen är språket och bemötandet under hela rättsprocessen viktigt. Man vill bli bemött med respekt och känna att man blir lyssnad på. Vad

människor berättar i polisförhör måste också återges på ett begripligt sätt i skrift. Det måste vara tydligt vem som har sagt vad och varifrån uppgifterna kommer. Gunilla Byrman och Ylva Byrman skriver här om sin studie av polisens förundersökningar.

Vi får också en inblick i arbetet med att granska författningar. Språkexperterna vid Statsrådsberedningen berättar om arbetsprocessen och samarbetet med jurister och handläggare.

Nyligen har den juridiska fakulteten vid Universitetet i Oslo infört klarspråk i juristutbildningen. Studenterna ska få systematisk skrivträning under hela studietiden, och syftet är att de ska lära sig att skriva lagar – inte bara tolka dem.

Gabriella Sandström, redaktör

Domstolarnas arbete med att skriva begripligare domar

Att medborgarna har förtroende för domstolarna är centralt i en demokratisk rättsstat. För att upprätthålla förtroendet krävs bland annat att domstolarna utformar domarna på ett sådant sätt att även människor som inte är vana vid att läsa domstolstexter kan hitta i texten och förstå domstolens resonemang.

Domstolarna har det senaste decenniet arbetat aktivt med att skriva begripligare domar. Den största utmaningen är att förändra attityderna till skrivuppgiften. Sådant förändringsarbete kan inte bli framgångsrikt om inte medarbetarna själva är engagerade och delaktiga. Därför har tyngdpunkten i arbetet med att utveckla domskrivningen legat i var och en av Sveriges cirka 80 domstolar.

Domstolarna har först undersökt hur domar och beslut uppfattas, exempelvis genom djupintervjuer med enskilda parter och genom att språkkonsulter fått komma med synpunkter på ett antal av domstolens domar.

Medarbetarna har sedan diskuterat resultatet och enats om riktlinjer för domskrivningen. Diskussionerna har varit väl så viktiga som slutresultatet, eftersom de gett medarbetarna möjlighet att reflektera kring de synpunkter som kommit fram och fundera på vad som kan göras annorlunda för att tillmötesgå de krav och önskemål som finns på domskrivningen. Ett femtiotal domstolar har hittills tagit fram riktlinjer för domskrivningen.

Många domstolar har sedan följt upp om de skriver på det sätt som de har kommit överens om. Vid dessa nya undersökningar har nya synpunkter kommit fram som lett till nya diskussioner

och till att de ursprungliga riktlinjerna har justerats. På detta sätt har det skapats förutsättningar för att långsiktigt och systematiskt utveckla domskrivningen. Det är i sin tur en förutsättning

Fredrik Bohlin. Foto: Carl Johan Erikson.

för att inte utvecklingen ska stanna av och domskribenterna falla tillbaka i traditionella mönster av högravande och svärbegripligt juristspråk. Så stark är nämligen traditionen.

Domstolarna är numera överens om att detta arbete ska ingå som en integrerad del i det övriga arbetet med verksamhetsutveckling. Målet är att skribenterna får ett naturligt mottagarperspektiv och följer riktlinjer som de själva har varit med om att ta fram och som ständigt utvecklas och tar avstånd från det traditionella sättet att utforma domtexterna till förmån för klarspråk.

Fredrik Bohlin, domare i Ystads tingsrätt och tidigare projektledare för domstolarnas arbete med domskrivning

● ● **Den största utmaningen är att förändra attityderna.**

Tre frågor till ...

Jon Christian Fløysvik Nordrum vid Universitetet i Oslo, som är Norges första juridiska klarspråksforskare.

● Berätta om er satsning på klart juridiskt språk!

Kommunal- og moderniseringsdepartementet og juridisk fakultet har inngått en avtale som har som formål å innføre klart juridisk språk som en del av undervisningen, forskningen og formidlingen ved Det juridiske fakultetet. Departementet bevilger 30 millioner over ti år. Jeg

er ansatt som førsteamanuensis og prosjektleder, og vi skal ansette en stipendiat nå, og trolig en til senere. Avtalen innebærer at det for alvor satses på å forbedre lovgivning og lovspråk.

Jon Christian Fløysvik Nordrum. Foto: UiO.

● Hur gör ni för att införa klarspråk i juristutbildningen?

Vi undervisar om skrivning, gir skriveverksted og skrivekurs. Vi skal bygge opp systematisk skriveutdanning for studentene gjennom hele studiet. De skal lære å skrive sammen, gi tilbakemeldinger på hverandres tekster og å bruke digitale skriveverktøy. Målet er å lære studentene å skrive lover, ikke bare tolke lover.

Fra neste år starter en bachelor i klarspråk på Institutt for lingvistiske og nordiske studier. Bacheloren er tverrfaglig, juss og språk er viktige deler. Et av fagene vil være "klart lovspråk" som tilbys både til jusstudenter og språkstudenter.

● Vad ser du som ditt viktigaste uppdrag framöver?

Min viktigste oppgave er å være en pådriver for forskning på lovspråk og for nytenkning innen jussutdanningen.

Skrivrådet

Bäst genomslag tidigt i lagstiftningsprocessen

När en författning publiceras på svenskförfattningssamling.se är det slutet på en lång process som ibland pågått i flera år. Alla författningar som skrivs i Regeringskansliet passerar Statsrådsberedningens granskningskansli. Där är vi fyra språkexperter som granskar texterna i varje led i lagstiftningsprocessen, från kommittédirektiv till proposition.

Språkexperter och jurister arbetar i par och är tillsammans kontaktpersoner för olika departement. Utifrån var sitt exemplar av texten föreslår vi ändringar, lämnar synpunkter och ställer frågor. Slutligen stämmer vi av synpunkterna med varandra och skickar dem till handläggaren i det departement som står bakom texten. Handläggaren tar ställning till synpunkterna, förankrar dem i sitt departement och återkopplar

pågår i en timme och inleds oftast med att handläggaren kort redogör för innehållet med egna ord. Vi resonerar om vad som bör lyftas fram, strykas eller formuleras om så att det sakliga innehållet tydligt syns.

När handläggarna har frågor om både juridik och språk medverkar även någon av juristerna. Det personliga mötet ger ofta mer än vad ett skriftligt svar på en mejlfråga ger. En till synes liten språkfråga kan visa sig bottna i något större.

Vi håller kurser i författningsskrivning och propositionsarbete som båda tar upp olika aspekter på språk: Varför skriver handläggarna och för vem? Hur ska det skrivas för att få bäst effekt? Vi har lanserat en e-utbildning om kommittédirektiv, en av de texttyper vi granskar. Den fungerar som ett alternativ

eller komplement till en verkstad.

På kansliets vecokvisa språkmöten tar vi upp komplicerade språkfrågor där vi behöver rådfråga varandra, alltifrån att ersätta ålderdomliga skrivningar med nutida till att snabbt hantera aktuella frågor om nya termer eller benämningar. Från mötena tar vi med oss förslag till lösningar.

Språkexperterna Louise Wassdahl, Stina Malmberg, Anne-Marie Hasselrot och Eva Thorén. Foto: Ninni Andersson.

sedan till både språkexperten och juristen.

Ett nära samarbete med handläggaren är mycket värt, särskilt när det gäller den språkliga utformningen. Att tidigt i processen identifiera och lösa problem med strukturen eller med oklara eller ålderdomliga formuleringar, underlättar för alla som arbetar vidare med förslaget att koncentrera sig på sakfrågorna.

För att uppmuntra till tidig dialog erbjuder vi skriparverkstäder. En verkstad

När en författning väl har publicerats kan vi peka på skrivningen i senare diskussioner. Goda exempel är guld värda i arbetet för ett modernare författningsspråk.

Louise Wassdahl, Stina Malmberg, Anne-Marie Hasselrot och Eva Thorén, språkexperter vid granskningskansliet i Statsrådsberedningen

Otydligheter i skrift kan äventyra rättssäkerheten

Hur återges hördas berättelser om en händelse när de skrivs ner? Forskare vid Göteborgs universitet och Linnéuniversitetet har undersökt polisens förundersökningar om våld i nära relationer.

● ● Otydligheter i de nedskrivna förhören kan dölja de ursprungliga händelsernas förlopp och vem som sagt eller gjort vad. Om det blir oklart vem som är källan till uppgifter och utsagor i polisens förhör, kan medborgarnas rättssäkerhet äventyras.

Syftet med vår studie är att undersöka vem som pekas ut som källa till olika påståenden som finns nedtecknade i förundersökningarnas förhørsreferat. Poliserna har ett betydelsefullt men tufft uppdrag, då de förväntas skriva rapporter efter ingripanden alla tider på dygnet. Materialet kommer från 80 förundersökningar från fem olika polisstationer.

I förundersökningarna är det ofta flera personer som uttalar sig om de händelser som utreds, vilket gör dem svåra att skriva. Det kan vara brottsut-satta, misstänkta och vittnen, som har sett vad som hänt. För att det i förundersökningen ska bli tydligt vem som har sagt vad, behöver förhørsreferat ut-formas omsorgsfullt. Ett problem är att poliser inte får träning i hur de språkligt ska utforma dessa mångrostade texter så att de blir tydliga.

Lästips:

Byrman, G. & Byrman, Y. (2018): *In evidence: Linguistic transformations of events in police interview reports.*

Ylva Byrman.

Dessutom måste polisen enligt lag i normalfallet skriva referatet under själva förhöret, så att texten är klar när förhöret är slut. En ensam förhørsledare måste alltså vara både ordförande och sekreterare för dessa ibland svåra och koncentrationskrävande möten.

I de förundersökningar som vi undersökt vävde poliserna in olika röster i de nedskrivna förhören med ungefär samma tekniker som en romanförfattare använder. Men tekniken används på ett sådant sätt att läsaren ibland inte vet varifrån uppgiften kommer. Det blir oklart om det nedtecknade är något den förhörda själv sagt eller en uppgift polisen hämtat från en annan källa.

Huruvida en uppgift kommit fram via den hördas fria berättelse eller som svar på riktade frågor från polisen kan också spela roll för bevisvärdet, vilket fallet med Thomas Quick är ett av svensk rättshistorias mest slående exempel på. I förhørsreferaten är det ofta svårt att uttröna i vilken utsträckning polisens frågor format den förhördas berättelse.

I brott som leder till åtal kan parterna i målet under rättegången komma att konfronteras med uppgifter de lämnat i förhör som står nedtecknade i förundersökningen. Om uppgifterna där är nedtecknade på ett otydligt sätt får förhören ett dåligt bevisvärde, vilket gör det svårare för domstolen att slå fast vad som hänt och utdöma korrekta straff.

Gunilla Byrman, professor i svenska språket vid Linnéuniversitetet i Växjö och Ylva Byrman, adjunkt i svenska språket vid Göteborgs universitet

Språkfrågan

Vad innebär våra rekommendationer?

Språkrådets rekommendationer utarbetas främst med tanke på det skriftspråk man använder som medborgare och i arbetslivet, för att skriva rapporter, jobbansökningar, mötesprotokoll, debattinlägg, pm etc. Vi kallar det skriftspråket standard-svenska.

Det finns också en mängd texter som skrivs med ett mer personligt uttryck, exempelvis bloggar, brev och mejl till vänner, sms eller litterära texter. Där kan dialektala uttryck, ord på andra språk, egna förkortningar och andra avvikelser från våra rekommendationer förekomma och gör ibland sådana texter bättre.

Standardsvenskan har en helt annan funktion. Den gör det möjligt att skriva utan att det behöver framgå om man är stockholmare eller värm-länning, kvinna eller man, ung eller gammal. Utanför standardsvenskan väljer alla från det regionala och sociala smörgåsbordet: *rullebör* eller *skottkärra*, *tröja* eller *tisha*, *skorna är svart* eller *skorna är svarta*.

Men i den offentliga standardsvenskan är valet oftast redan gjort av generationer av medborgare och tjänsteskriv-benter, och därefter beskrivet som standardnormen av språkvården.

Standardsvenskan är stabil men inte statisk. Den förändras med samhället, och då uppstår ofta nya valmöjligheter. Det är framför allt dessa val som våra rekommendationer är tänkta att underlätta.

Maria Bylin, språkvårdare på Språkrådet

Notiser

Karin Webjörn och Åsa Holmér.

Terminologer på Språkrådet

ÅSA HOLMÉR och Karin Webjörn har i november börjat som terminologer på Språkrådet, där de ska ansvara för terminologiarbetet. Båda har tidigare arbetat på Terminologicentrum TNC, som läggs ned vid årsskiftet. Välkomna, Åsa och Karin!

Ny lag om tillgänglighet till digital service

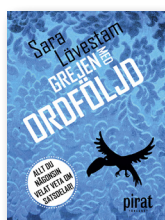
OFFENTLIGA AKTÖRERS webbplatser och andra digitala tjänster ska bli mer tillgängliga, särskilt för personer med funktionsnedsättning. Riksdagen röstade i november ja till regeringens förslag om en ny lag. Digitala tjänster ska vara utformade så att de kan användas av så många som möjligt. Det kan exempelvis handla om att kunna få en text uppläst eller navigera med tangentbordet för att ta del av innehållet.

Nominera till Klarspråkskristallen 2019!

SENAST den 4 februari vill vi ha nomineringarna till Klarspråkskristallen 2019. Årets tema är *inspirerande klarspråksarbete* – ett arbete eller ett arbetssätt som kan vara ett föredöme för andra organisationer. Mer information och nomineringsblankett på: www.sprakochfolkminnen.se/kristallen.

De nya reglerna gäller även privata verksamheter som är offentligt finansierade, som skolor. Lagen börjar gälla den 1 januari 2019 och är en anpassning till EU:s så kallade webbtillgänglighetsdirektiv. En sammanfattning av innehållet finns på <https://webbriktlinjer.se/webbdirektivet>.

Vad är grejen med ordföljd?

SARA LÖVESTAMS tredje grammatikbok *Grejen med ordföljd* handlar om satsdelar och ordföljd. Svenskans ordföljd är komplicerad och svår att lära sig, och i boken beskriver hon bland annat hur ett enkelt *så* kan vara både mystiskt och hjälpsamt, och vad ett satsadverbial egentligen kan ställa till med.

Seminarium om digital tillgänglighet

NÄTVERKET för myndighetssamverkan om it-tillgänglighet (MITT) ordnade nyligen ett seminarium om kognitiv tillgänglighet till digital offentlig service: Hur kan vi göra våra webbplatser och elektroniska kommunikationstjänster kognitivt tillgängliga, motiverande och begripliga för så många som möjligt? Seminariet var ett samarbete mellan PTS, Språkrådet och Föreningen för kognitivt stöd. Föredragen filmades och går att se på <https://webbriktlinjer.se/kognitivt>.

Domstolspodden om språk och rättssäkerhet

DOMAREN Fredrik Bohlin som skrivit en artikel i detta nummer medverkar i avsnitt 11 av *Domstolspodden*. Avsnittet handlar om språket: om svåra ord och strukturen i text, om vem som

i första hand ska förstå domar och om hur språkbruk och rättssäkerhet hänger ihop. Vad tänker två domare om behovet av att utveckla domstolens språk i skrift och tal – hur gör de själva, och varför tycker de att frågorna är viktiga? En länk till avsnittet finns på www.domstol.se/domstolspodden.

Att skriva för digitala medier

Inte så jävla krångligt! av Jonas Söderström är en praktisk handbok i att skriva för digitala medier. Den vill hjälpa skribenter att nå fram med budskapet, förbättra kommunikationen i sina organisationer och få nöjdare läsare. Boken tar upp ämnen som hur man undviker byråkratiskt språk och innehåller kapitel som *Enkelt språk får dig att verka mer intelligent* och *UX-copy: Texter för ton och interaktion*.

Ur kalendariet

26 april 2019: Språkrådsdagen, Språkrådets heldagskonferens. Stockholm.

25–27 september 2019: Plain 2019, internationell klarspråkskonferens, tema: *Clear Communications – clear results*. Oslo, Norge.

Klarspråk.

Ett informationsblad från Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen. Box 20057, 104 60 Stockholm
Ansvarig utgivare: Harriet Kowalski
Redaktör: Gabriella Sandström
Tfn (växel): 0200-28 33 33
E-post: klarsprak@sprakochfolkminnen.se
Webbplats: www.sprakochfolkminnen.se
facebook.com/sprakradet
twitter.com/sprakradgivning
Tryck: Lenanders Grafiska AB.